

بسم الله الرحمن الرحيم

مصادیق معیت امام علی علیه السلام با قرآن کریم

فاطمه نصرتی^۱

چکیده

این موضوع به معیت امام علی با قرآن و قرآن با حضرت، نوع این همراهی و مصادیق آن پرداخته شد. منظور از معیت امام علی با قرآن این است که ایشان به همه مسائل قرآن علم و احاطه کامل دارد و هیچکس دیگری در این زمینه با ایشان شراکت ندارد. نگارنده درصدد است که مصادیق معیت امام علی با قرآن را مورد بررسی قرار دهد و در نهایت می‌خواهد به این پرسش پاسخ دهد که مصادیق معیت امام علی با قرآن چیست؟ اگر حقیقت قرآنی مجسم شود، صورت تجسیمی آن علی(ع) و عترت خواهد شد و اگر عترت به رشته تحریر در آورده شود صورت کتبی آن قرآن خواهد بود. ضرورت بررسی این موضوع همین است که در شناخت امام خودمان که مظهر ایمان، عمل صالح، جانفشانی برای اسلام و گنجینه علم کتاب است غافل نشویم. روش این تحقیق با استفاده از منابع کتابخانه ای تنظیم شده است. و به این نتایج دست یافت: مصادیق معیت امام علی(ع) با قرآن در بعد اجتماعی عواملی مثل: عوامل نظامی و سیاسی و مصادیق معیت امام علی(ع) با قرآن در بعد اقتصادی عواملی مثل: زکات و انفاق و مصادیق معیت امام علی(ع) با قرآن در بعد فرهنگی عواملی مثل: اخلاق و عبادت است.

واژگان کلیدی: امام علی(ع)، شجاعت، عدالت، قرآن، معیت.

مقدمه

معیت، در فرهنگ لغت به معنای با و همراهی آمده است و برای مصاحبت و انضمام دو شیء و یا همراهی یا اجتماع دو یا چند شخص به کار می‌رود. و در این موضوع به معیت امام علی با قرآن و قرآن با حضرت و نیز نوع این همراهی و مصادیق آن پرداخته خواهد شد. امام علی(ع) در قرآن از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است اگرچه نام ایشان در قرآن به صورت مستقیم نیامده ولی می‌توان علت آن را به نیامدن تعداد رکعات نماز در قرآن تشبیه کرد که قرآن کریم در صدد بیان جزئیات نیست و همچنین برای جلوگیری از تحریف قرآن توسط مخالفان حضرت علی(ع) از بردن نام ایشان خودداری شده. منظور از معیت امام علی با قرآن این است که ایشان به همه مسائل قرآن علم و احاطه کامل دارد و هیچکس دیگری در این زمینه با ایشان شراکت ندارد.

^۱ . طلبه پایه پنجم حوزه علمیه فاطمه الزهرا سلام الله علیها آمل.

همچنین امام علی (ع) قرآن را اساس حکومت خود قرار می‌دهد و خلاف آن عمل نمی‌کند. معیت امام علی با قرآن از منظرها و ابعاد مختلفی اعم از عوامل، ابعاد، ویژگی‌ها، مصادیق، قابل بررسی است و نگارنده درصدد است که مصادیق معیت امام علی با قرآن را مورد بررسی قرار دهد و در نهایت می‌خواهد به این پرسش پاسخ دهد که مصادیق معیت امام علی با قرآن چیست؟ معیت در فرهنگ لغت به معنای با و همراهی آمده است و برای مصاحبت و انضمام دو شیء و یا همراهی یا اجتماع دو یا چند شخص به کار می‌رود. و در این موضوع به معیت امام علی با قرآن و قرآن با حضرت و نیز نوع این همراهی و مصادیق آن پرداخته خواهد شد. امام علی (ع) در قرآن از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است اگرچه نام ایشان در قرآن به صورت مستقیم نیامده ولی می‌توان علت آن را به نیامدن تعداد رکعات نماز در قرآن تشبیه کرد که قرآن کریم در صدد بیان جزئیات نیست و همچنین برای جلوگیری از تحریف قرآن توسط مخالفان حضرت علی (ع) از بردن نام ایشان خودداری شده. منظور از معیت امام علی با قرآن این است که ایشان به همه مسائل قرآن علم و احاطه کامل دارد و هیچکس دیگری در این زمینه با ایشان شراکت ندارد. همچنین امام علی (ع) قرآن را اساس حکومت خود قرار می‌دهد و خلاف آن عمل نمی‌کند. معیت امام علی با قرآن از منظرها و ابعاد مختلفی اعم از عوامل، ابعاد، ویژگی‌ها، مصادیق، قابل بررسی است و نگارنده درصدد است که مصادیق معیت امام علی با قرآن را مورد بررسی قرار دهد و در نهایت می‌خواهد به این پرسش پاسخ دهد که مصادیق معیت امام علی با قرآن چیست؟ اهمیت موضوع در این است که با توجه به حقیقت واحده انسان کامل با قرآن، معیت این دو موجود مقدس به معنی شدت اتصال میان قرآن و علی (ع) است به نحوی که اگر حقیقت قرآنی مجسم شود، صورت تجسیمی علی (ع) و عترت خواهد شد و اگر عترت به رشته تحریر در آورده شود صورت کتبی آن قرآن خواهد بود و ضرورت بررسی این موضوع همین است که اگر به این مباحث بررسی نشود در شناخت امام خودمان که مظهر ایمان، عمل صالح، جانفشانی برای اسلام و گنجینه علم کتاب است غافل می‌شویم. ضمن اینکه ارتباط علی (ع) و قرآن به عنوان انیس و مونس واقعی ضرورتی است برای شناخت جایگاه ویژه امیرالمومنین در میان تمام مسلمانان به خصوص شیعیان دنیا... هدف نگارنده نیز از بررسی این موضوع، علاوه بر پاسخگویی به سؤالاتی که در ذهن خودش درباره جایگاه ویژه حضرت علی در قرآن است آگاهی مسلمانان به ویژه مسلمانان اهل سنت در شناخت حضرت علی (ع) و ارتباط تنگاتنگ قرآن با علی و علی با قرآن و ارزش والای حضرت علی (ع) در اسلام و کلام پیامبر (ص) است.

مفهوم شناسی معیت

معیت در لغت، اسمی است که به معنای با و همراهی در زمان، مکان، رتبه و منزلت دلالت می نماید.^۱ و در اصل اسمی است مبنی که در صورت اضافه شدن به اسمی دیگر به معنی مصاحبت و همراهی کردن است و همواره در قرآن به صورت ترکیب اضافی استعمال شده است.^۲

۱: مصادیق اجتماعی معیت امام علی (ع) با قرآن

مصادیق اجتماعی معیت امام علی علیه السلام با قرآن متعدد است که نگارنده درصدد است به مسائل نظامی و سیاسی امام علی علیه السلام همراه با نزول آیه در این باره بپردازد.

الف) نظامی

در بعد نظامی، معیت امام علی (ع) با قرآن فراوان است، و قرآن کریم به جنگ هایی همچون: جنگ احد، حنین، بدر و خندق (احزاب) و شجاعت و دلیری حضرت علی (ع) در میدان را به قلم آورده. و ما در این مقاله به دو نمونه آن اشاره می کنیم:

۱. اولین سوره آل عمران آیات ۱۴۳ تا ۱۴۶ است که می فرماید: «وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾ وَكَأَيُّنَ مِنْ نَبِيِّ قَاتَلَ مَعَهُ رَبُّيُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٦﴾»؛ و یقیناً شما [پس از آگاهی از درجات شهدای بدر] مرگ [در میدان جنگ] را پیش از رویارویی با آن سخت آرزو می کردید، و هنگامی که با آن روبرو شدید [به هراس افتادید و بدون هیچ اقدامی] به تماشای آن پرداختید! (۱۴۳) و محمد جز فرستاده ای از سوی خدا که پیش از او هم فرستادگانی [آمده و] گذشته اند، نیست. پس آیا اگر او بمیرد یا کشته شود، [ایمان و عمل صالح را ترک می کنید و] به روش گذشتگان و نیکان خود برمی گردید! و هر کس برگردد هیچ زبانی به خدا نمی رساند به خدا به زودی سپاسگزاران را پاداش می دهد. (۱۴۴) و هیچکس جز به مشیت و فرمان خدا نمی میرد. سرنوشتی است مقرر شده و هر که پاداش دنیا را بخواهد [اندکی از آن] به او می دهیم، و هر که خواستار پاداش آخرت باشد، او را از آن می بخشیم و به زودی سپاسگزاران را پاداش خواهیم داد. (۱۴۵) انبوهی از دانشمندان الهی مسلک [و کاملان در دین] به همراه آنان جنگیدند، پس در برابر آسیب هایی که در راه خدا به آنان رسید، سستی نکردند و ناتوان نشدند و [در برابر دشمن] سر تسلیم و فروتنی فرود نیاوردند و خدا شکیبایان را دوست دارد

^۱ . طریحی، مجمع البحرین، ج ۳، ص ۱۷۰۳.

^۲ . مصطفوی، التحقیق فی کلمات قرآن کریم، ج ۱۱، ص ۱۳۲.

(۱۴۶).^۱ در روایت اهل تسنن در همین مورد چنین بیان شده است: «قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: وَ لَقَدْ شَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى فَعَلَ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ فِي مَوْضِعَيْنِ مِنَ الْقُرْآنِ: «وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ»؛ «وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ»؛^۲ ابن عباس می گوید: خداوند متعال در دو جای قرآن کریم از کارهای علی بن ابی طالب (ع) تشکر کرده است: «و خدا به زودی سپاسگزاران را پاداش می دهد»، و «به زودی سپاسگزاران را پاداش خواهیم داد.»

رسول خدا (ص) در جنگ احد تعدادی از مسلمانان را بین دو کوه و در نقطه حساس و استراتژیک گمارده بود تا لشکر ابوسفیان و دشمنان اسلام نتوانند لشکر اسلام را دور زنند و مسلمانان را محاصره کنند. مسلمانان در ابتدای جنگ دشمن را شکست دادند و دشمن گریخت. آن رزمندگان جز تعداد اندک، به گمان اینکه کار دشمن تمام شده است، دستور رسول خدا (ص) را نادیده گرفتند و برای جمع آوری غنائم از کوه پایین آمدند. لشکریان دشمن با مشاهده این صحنه کوه را دور زدند و از نقطه به مسلمانان هجوم آوردند و آنان را محاصره کردند و تعداد زیادی از مسلمانان شهید و مجروح شدند. بیشتر مسلمانان از شدت هجوم دشمن در حال گریز بودند. ابوبکر و عمر نیز گریختند. اطراف رسول خدا (ص) کسی نماند مگر مولا علی (ع) و تعداد اندکی از رزمندگان اسلام همچون ابودجانه انصاری، سماک بن خرشه، و نسیره دختر کعب. مولا علی (ع) در حال دفاع از رسول خدا (ص) بود که ناگاه شمشیرش شکست. رسول خدا (ص) شمشیر ذوالفقار را به او داد. حضرت علی (ع) همچنان با ذوالفقار شجاعانه پیکار می نمود و از رسول خدا (ص) دفاع می کرد که در این بین شنیدند منادی از آسمان ندا می دهد: «لَا سَيْفَ إِلَّا ذُو الْفَقَارِ وَ لَا فَتَى إِلَّا عَلِيٌّ؛ شمشیری چون ذوالفقار و جوانمردی چون علی نیست».^۳ قندوزی در منابع الموده این روایت را از ابورافع نقل کرده است.^۴ امام علی (ع) در این جنگ از ناحیه سر، صورت، شکم، دست و پا نود زخم برداشت. خدای متعال به پاس این صبوری ها و شجاعت ها وی آیات فوق را نازل کرد و فضیلتش را بر همگان به اثبات رساند.^۵

۲. دومین سوره آیات ۱۹ تا ۲۴ سوره حج است که می فرماید:

«هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾ وَهُمْ فِيهَا يَتَسَلَّوْنَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فِيهَا يَكُونُونَ أَهْلًا لِلْعَذَابِ وَسَاءَ الْمَقَامُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا كَانُوا يَكُونُونَ ﴿٢٤﴾»

۱. آل عمران: ۱۴۳ تا ۱۴۶.

۲. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۷۶.

۳. قمی، تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۱۵-۱۱۶.

۴. قندوزی، منابع الموده، ج ۲، ص ۲۱۹، نقل از کتاب سیف الهی، آیینه قرآن.

۵. سیف الهی، همان، ص ۷۴.

الْحَمِيدِ (۲۴)؛ اینان دو گروه اند که دربارهٔ پروردگارشان به مخاصمه و جدال پرداختند؛ کسانی که کافر شدند، لباس‌هایی از آتش برای آنها بریده شده است، و مایع سوزان و جوشان بر سرشان ریخته می‌شود، چنان که هم درونشان با آن، آب می‌شود و هم پوست‌هایشان (۲۰) و برای آنان گرزهایی از آهن (سوزان) است (۲۱) هرگاه بخواهند از غم و اندوه‌های دوزخ خارج شوند، آنها را به آن باز می‌گردانند و (به آنان گفته می‌شود): عذاب سوزان را بچشید (۲۲) خداوند کسانی را که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده‌اند، در باغ‌هایی از بهشت وارد می‌کند که از زیر درختانش نهرها جاری است و آنان با دستبندهایی از طلا و مروارید زینت می‌شوند و در آنجا لباس‌هایشان از حریر است (۲۳) و به سوی سخنان پاکیزه هدایت می‌شوند و به راه خداوند شایسته ستایش راهنمایی می‌گردند (۲۴).^۱ همچنین در روایتی از اهل تسنن بیان شده که:

«عَنْ قَيْسِ [بْنِ عَبَّادٍ] قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ يَقْسِمُ قَسَمًا أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ: «هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ»؛ نَزَلَتْ فِي الَّذِينَ بَرَزُوا يَوْمَ بَدْرٍ؛ حَمْزَةُ وَ عَلِيٌّ وَ عُبَيْدَةُ بْنُ الْحَرْثِ وَ عُتْبَةُ وَ شَيْبَةُ ابْنِي رَبِيعَةَ وَ الْوَلِيدُ بْنُ عُتْبَةَ؛ قَيْسُ بْنُ عَبَّادٍ مَيَّ غَوِيْدٌ: اَزْ اَبُو ذَرٍّ شَنِيْدِمُ كَهْ قَسْمٌ يَادُ مَيَّ كَرْدَمُ مَيَّ كُفْتُ: اَيْنَ اَيُّه: «اَيْنَانِ دُوْ گَرْوَهَنْدُ كَهْ دَرْبَارَهُ پَرُوْرْدِگَارِشَانْ بَهْ مَخَاصِمَهْ وَ جِدَالْ پَرِدَاخْتَه‌اَنْد» دَرْبَارَهُ شَشْ نَفَرْ كَهْ دَرْ اَبْتِدَايْ جَنْگِ بَدْرْ مَبَارَزَهْ كَرْدَنْد، نَازِلْ شَدَهْ اَسْتُ: حَمْزَهْ وَ عَلِيٌّ (ع) وَ عُبَيْدَةُ بْنُ حَارِثٍ (اَزْ لَشْكِرِ اِسْلَامِ)، وَ عُتْبَةُ وَ شَيْبَةُ كَهْ دُوْ پَسَرِ رَبِيعَهْ بُوْدَنْد وَ وَلِيْدُ بْنُ عُتْبَةَ (اَزْ لَشْكِرِ مُشْرِكَانِ).^۲ اَيْنِ شَأْنِ نَزُوْلْ كَهْ بَرَايْ نَمُوْنَه، اَزْ صَحِيْحْ بَخَارِيْ نَقْلْ شُدْ، دَرْ رَوَايَاتِ بَسِيَاْرِيْ دَرْ مَنَابِعِ شِيْعَهْ وَ سَنِيْ نِيْزْ نَقْلْ شَدَهْ اَسْتُ وَ اَخْتِلَافِيْ دَرْ اَنِ نِيْسْتُ.

جنگ بدر اولین رویارویی لشکر اسلام با کفار و مشرکان مکه بود از این رو بسیار حساس و سرنوشت ساز شمرده می‌شد؛ زیرا پیروزی یا شکست در طلیعه رویارویی اسلام و کفر می‌توانست بر روحیهٔ سربازان هر یک از دو جبهه حق و باطل تأثیرات زیادی داشته باشد. در این جنگ، بر حسب ظاهر هیچ تناسبی بین دو لشکر اسلام و کفر وجود نداشت؛ نه از نظر تعداد سربازان و از من از نظر تعداد اسب‌ها، شترها، شمشیرها و تجهیزات جنگی. اما با نصرت پروردگار و عده یاری حق تحقق یافت و مسلمانان با کشتن هفتاد نفر از مشرکان و اسیر گرفتن هفتاد تن دیگر جنگ را به نفع خود خاتمه دادند. اما آنچه در جنگ بدر بسیار مهم و حساس بود، مبارزه آغازین جنگ بین سه نفر از لشکر اسلام و سه نفر از لشکر کفر بود. از لشکر اسلام، علی (ع) که جوان‌ترین سرباز بود، و حمزه و عبیده به میدان رفتند، و از لشکر کفر عتبه، شیبه و ولید هم‌اورد طلبیدند. این سه تن در همان دقایق ابتدایی نبرد به دست دلیرمردان اسلام کشته شدند و آیات ۲۰ تا ۲۲ که عذاب بسیار دردناکی را برای کافران خبر می‌دهد، در شأن آن سه کافر نازل شد. آیات ۲۳ و ۲۴ که از درجات و نعمت‌های بهشتی

۱. حج: ۱۹-۲۴.

۲. بخاری، الصحيح، ج ۵، ص ۷، نقل از کتای سیف الهی، همان.

جبرئیل فرود آمد و گفت: خداوند سلام می‌رساند و می‌فرماید: بخوان. گفتم: چه بخوانم؟ گفت: «و از رحمت خود به آنان بخشیدیم و برای آنها زبانی راست و صادق قرار دادیم که علی و بلند مرتبه است.»

و همچنین می‌فرماید: «وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشَّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ»^۱ و کسانی که به خدا و پیامبرش ایمان آوردند، آنان اند که صدیقان و گواهان [اعمال] نزد پروردگارشان اند [او] آنان راست پاداش [اعمال]شان و نور [ایمان]شان، و کسانی که کفر ورزیدند و آیات ما را انکار کردند، اهل دوزخ اند. قتاده از حسن نقل می‌کند که ابن عباس درباره آیه شریفه گفت: ((صَدِّيقُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَهُوَ الصَّادِقُ الْأَكْبَرُ وَالْفَارُوقُ الْأَعْظَمُ؛ صدیق این امت امیرالمومنین است و او صدیق اکبر و فاروق اعظم.)) ((علی)) از نام الهی ((اعلی)) گرفته شده است، مظهر علو و برتری خداست و از این رو علی(ع) دست خداست که بالای همه دست‌هاست: ((يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ)). همچنین علی(ع) ((صدیق اکبر)) است و پس از رسول خدا(ص) هیچ پیامبر و فرشته مقرب و هیچ مومنی به درجه صداقت علوی نمی‌رسد و حتی آرزوی داشتن آن مقام نیز محال است.^۳

ب) عبادت

حقیقت عبادت، تعظیم و طاعت خدا و چشم پوشی از جز او است. بزرگترین فضیلت نفس، ستایش مقام ربوبی و تقرب به ذات الله است. اگر عبادت با شرایط ویژه خود انجام شود، مقام بسیار بزرگ و افتخار آدمی خواهد بود. علی(ع) در عبادت و طاعت خدا پس از رسول گرامی اسلام(ص) بی‌همتا است؛ زیرا هم در کثرت عبادت و هم در خلوص و توجهش به ذات لایزال الهی، نمونه تاریخ اسلام و بلکه نمونه آرمانی تاریخ عبودیت و بندگی است.^۴ آن حضرت در همه عبادت‌ها و نیکی‌ها پیش‌تاز بود.^۵ (از امام باقر(ع) و ابن عباس روایت شده است که مقصود از (وَمِنْهُمْ سَابِقُ بِالْخَيْرَاتِ)^۶ امیرالمؤمنین است.) و همواره در میان اعمال خیر سخت‌ترین را برمی‌گزید.^۷ در یک شب هزار رکعت نماز می‌گذارد^۸ و نافله شب را حتی در «ليلة الهير» که سخت‌ترین و بحرانی‌ترین

۱. حدید: ۱۹.

۲. ابن جبر، نهج الايمان، ص ۵۱۵، نقل از کتاب سيف الهی، آيينه قرآن، ص ۴۸۹.

۳. سيف الهی، آيينه قرآن، ص ۴۹۰.

۴. رشاد، دانشنامه امام علی(ع)، ج ۱۰، ص ۱۸۳.

۵. ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب، ج ۲، ص ۱۲۲.

۶. فاطر: ۳۲.

۷. مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۱، ص ۱۳۷، همان.

۸. ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب، ج ۲، ص ۱۲۳. در برخی روایات هم یک شبانه روز آمده است، همان.

مرحله جنگ صفین بود، ترک نکرد.^۱ همان گونه که در قرآن کریم آمده است: «كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ»^۲ آنان اندکی از شب را می‌خوابیدند». حاکم حسکانی با سند خود از ابن عباس نقل می‌کند که درباره آیه فوق می‌گوید: «نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ وَفَاطِمَةَ، وَكَانَ عَلِيٌّ يُصَلِّي ثُلَاثِي اللَّيْلِ الْآخِرِ، وَيَنَامُ الثُّلُثَ الْأَوَّلَ، فَإِذَا كَانَ السَّحَرُ جَلَسَ فِي الْإِسْتِغْفَارِ وَالدُّعَاءِ وَكَانَ وَرْدُهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ سَبْعِينَ رَكْعَةً خَتَمَ فِيهَا الْقُرْآنَ»^۳ این آیه درباره علی بن ابی طالب (ع) و حسن و حسین و فاطمه نازل شد. علی (ع) دو سوم آخر شب را نماز می‌خواند و یک سوم اول شب را می‌خوابید. چون وقت سحر می‌شد به استغفار و دعا می‌نشست و ورد هر شب او هفتاد رکعت نماز بود که قرآن را در آن ختم می‌کرد.^۴ علی در بُعد عبادت، چون دیگر ارزش‌ها، همانگونه که خود در دعای کمیل از خدا خواسته است: «خدایا... من را از بهترین بهره‌مندان و مقرب‌ترین مردم نزد خود قرار ده!»^۴ اگر کسی عبادت امام (ع) را به دقت مورد بررسی قرار دهد به وضوح برایش روشن خواهد شد که وی در عبادت و تقوای خود نیز مانند سیاست و حکومتش، از شیوه‌ای خواست و روشی جدید برخوردار بود، عبادت علی (ع) آن چنان است که گویی شاعری مجذوب با دلی پاک و توجهی کامل در پیشگاه وجود مطلق می‌ایستد و آنگاه که زیبایی این هستی برایش کشف و روشن می‌شود، این آیت زیبا را سر می‌دهد که در آن قوانینی کامل از پارسایی آزادگان و عبادت بزرگان می‌بینیم.^۵

نتیجه‌گیری

معیت، در فرهنگ لغت به معنای با و همراهی آمده است، و برای مصاحبت و انضمام دو شیء و یا همراهی یا اجتماع دو یا چند شخص به کار می‌رود. و در این موضوع به معیت امام علی با قرآن و قرآن با حضرت و نیز نوع این همراهی و مصادیق آن پرداخته خواهد شد. امام علی (ع) در قرآن از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است اگرچه نام ایشان در قرآن به صورت مستقیم نیامده ولی می‌توان علت آن را به نیامدن تعداد رکعات نماز در قرآن تشبیه کرد که قرآن کریم در صدد بیان جزئیات نیست و همچنین برای جلوگیری از تحریف قرآن توسط مخالفان حضرت علی (ع) از بردن نام ایشان خودداری شده. منظور از معیت امام علی با قرآن این است که ایشان به همه مسائل قرآن علم و احاطه کامل دارد و هیچکس دیگری در این زمینه با ایشان شراکت ندارد. همچنین امام علی (ع) قرآن را اساس حکومت خود قرار می‌دهد و خلاف آن عمل نمی‌کند. معیت امام علی با قرآن از منظرها و ابعاد مختلفی اعم از عوامل، ابعاد، ویژگی‌ها، مصادیق، قابل بررسی است و نگارنده درصدد

۱. همان.

۲. ذاریات: ۱۷.

۳. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۶۷. همان، ص ۴۷۱-۴۷۲.

۴. همان.

۵. حکیم، پیشوایان هدایت، ص ۳۹.

است که مصادیق معیت امام علی با قرآن را مورد بررسی قرار دهد و در نهایت می‌خواهد به این پرسش پاسخ دهد که مصادیق معیت امام علی با قرآن چیست؟ اهمیت موضوع در این است که با توجه به حقیقت واحده انسان کامل با قرآن، معیت این دو موجود مقدس به معنی شدت اتصال میان قرآن و علی(ع) است به نحوی که اگر حقیقت قرآنی مجسم شود، صورت تجسیمی آن علی(ع) و عترت خواهد شد و اگر عترت به رشته تحریر در آورده شود صورت کتبی آن قرآن خواهد بود و ضرورت بررسی این موضوع همین است که اگر به این مباحث بررسی نشود در شناخت امام خودمان که مظهر ایمان، عمل صالح است غافل می‌شویم. ضمن اینکه ارتباط علی(ع) و قرآن به عنوان انیس و مونس واقعی ضرورتی است برای شناخت جایگاه ویژه امیرالمومنین در میان تمام مسلمانان به خصوص شیعیان دنیا... به نظر می‌رسد مصادیق معیت امام علی(ع) با قرآن در بعد اجتماعی عواملی مثل: عوامل نظامی و سیاسی است و به نظر می‌رسد مصادیق معیت امام علی(ع) با قرآن در بعد اقتصادی عواملی مثل: زکات و انفاق است و به نظر می‌رسد مصادیق معیت امام علی(ع) با قرآن در بعد فرهنگی عواملی مثل: اخلاق و عبادت است. مصادیق اجتماعی امام علی(ع) با قرآن، بسیار زیاد است و ما به دو نمونه از آن در مقاله اشاره کردیم. در بعد نظامی، جنگ‌های بسیاری توسط امام علی(ع) صورت گرفته مثل جنگ اُحد، بدر، حُنین و... که قرآن کریم به شجاعت امام علی(ع) و همراهی همیشگی او با پیامبر اشاره دارد. و در بعد سیاسی، ولایت امیرالمؤمنین (ع) و حکومت او بعد از پیامبر(ص) به عنوان بهترین و عادل‌ترین آنان در تقسیم بیت المال و مبارزه با ظلم و بهترین اجراکننده امر به معروف و نهی از منکر را بیان می‌دارد. در مصادیق اقتصادی، به ابعاد زکات و انفاق اشاره شده است. قرآن بیان می‌دارد که زکات واجب یا مستحبی تاثیر بسزایی در کم شدن فقر و دستگیری از نیازمندان دارد، و حضرت علی(ع) را به عنوان بهترین زکات دهنده معرفی می‌کند و توصیه به انفاق بین نیازمندان چه به صورت آشکار و چه به صورت پنهان (اشاره به انفاق شبانه حضرت علی (ع) دارد) می‌کند. و مصادیق فرهنگی امام (ع) با قرآن هم کثیر است. و ما در این مبحث به ابعادی همچون اخلاق و عبادت اشاره کردیم. بعد اخلاقی، مثل صبر و استقامت امام علی(ع)، که قرآن کریم امام علی(ع) و اهل بیت را الگوی حق و صبر معرفی می‌کند. و در بعد عبادت، قرآن کریم می‌فرماید: «کسانی که اندکی از شب را می‌خوابند». که همان اشاره به شب زنده داری های حضرت و خواندن هزار رکعت نماز در شب را دارد.

فهرست منابع

*قرآن کریم

(۱) ابن ابی حدید، شرح نهج البلاغه، ترجمه غلامرضا لایقی، تهران: کتاب نیستان، چاپ اول، ۱۳۸۷.

- ۲) ابن شهر آشوب، مناقب نبوت و امامت، ترجمه حسین صابری، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۹۲.
- ۳) آمدی تمیمی، عبد الواحد بن محمد، غررالحکم و درر الکلم، ترجمه حسین شیخ الاسلامی، قم: انتشارات انصاریان، چاپ هفتم، ۱۳۸۵
- ۴) ثقفی، ابواسحاق، الغارات، تهران: سلسله انتشارات انجمن آثار ملی، چاپ ۲، بی تا.
- ۵) جوادی، عبدالله، علی مظهر اسمای حسناى الهی، قم، مرکز نشر اسراء، نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۰.
- ۶) _____، قرآن در قرآن، قم، مرکز نشر اسراء، نوبت چاپ: چهارم، ۱۳۷۸.
- ۷) _____، قرآن در کلام علی(ع)، قم، مرکز نشر اسراء، نوبت چاپ: اول، ۱۳۷۹.
- ۸) _____، ولایت در قرآن، قم، مرکز نشر اسراء، نوبت چاپ: چهارم، ۱۳۸۶.
- ۹) حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، تهران: نوای قلم، ۱۳۸۵.
- ۱۰) حرانی، ابن شعبه، تحف العقول، ترجمه سید علی حسینی، قم: اندیشه مولانا، چاپ اول، ۱۳۹.
- ۱۱) حکیم، منذر، پیشوایان هدایت، ترجمه: عباس جلالی، قم، مجمع جهانی اهل بیت(ع)، نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۵.
- ۱۲) دستغیب، علی محمد، مظام، قم، دفتر انتشارات اسلامی، نوبت چاپ: سوم، ۱۳۹۸.
- ۱۳) دشتی، محمد، شرح نهج البلاغه، قم، مجمع جهانی اهل بیت(ع)، نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۷.
- ۱۴) راغب اصفهانی، حسین، مفردات الفاظ قرآن، ترجمه غلامرضا خسروی حسینی، تهران، مرتضوی، چاپ سوم، ۱۳۸۳
- ۱۵) رشاد، علی اکبر، دانشنامه امام علی (ع)، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۰.
- ۱۶) سیف الهی، حسن، امیرالمؤمنان در آینه قرآن، قم، آیه نور، نوبت چاپ: چهارم، ۱۴۰۱.
- ۱۷) شیخ صدوق، من لایحضر الفقیه، تهران: دارالکتاب اسلامی، چاپ ششم، ۱۳۸۳.
- ۱۸) طبرسی، حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران: انتشارات فراهانی، ۱۳۷۵.
- ۱۹) طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، تهران: مرتضوی، چاپ دوم، ۱۳۶۵.
- ۲۰) طهرانی، محمدحسین، امام شناسی، مشهد، انتشارات علامه آیه الله طباطبائی، ۱۳۸۰.
- ۲۱) فیضی، کریم، دیدار با علی(ع)، تهران، انتشارات علوی، نوبت چاپ: سوم، ۱۳۸۷.
- ۲۲) قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر قمی، ترجمه جابر رضوانی، قم: انتشارات بنی الزهرا(س)، چاپ اول، ۱۳۸۸.

- ۲۳) کلانتری، علی اکبر، «معیت الهی، مفهوم، اقسام و راه های تحقق آن از نگاه قرآن»، بی جا، نشریه مشکوه، نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۷.
- ۲۴) کلینی، محمد یعقوب، اصول من الکافی، تهران، دارالکتب الاسلامی، ۱۳۶۵.
- ۲۵) مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، تهران: دارالکتب اسلامی، بی تا.
- ۲۶) محمدی ری شهری، محمد، دانش نامه امیرالمؤمنین (ع)، قم، دارالحديث، نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۲.
- ۲۷) مرادی، لیلا، «معناشناسی معیت، واژه مع در قرآن»، بی جا، نشریه حسنا، نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۸.
- ۲۸) مستنبط، احمد، قطره ای از دریای فضائل اهل بیت، قم، نشر حاذق، نوبت چاپ: ششم، ۱۳۸۴.
- ۲۹) مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، قاهره: مرکز نشر علامه مصطفوی و لبنان: دارالکتب علمی، چاپ سوم، ۲۰۰۹ و ۱۴۰۳.
- ۳۰) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیرنمونه، تهران: دارالکتب الاسلامی، چاپ ۴۴، ۱۳۸۶.
- ۳۱) میبدی، محمدفاکر، «معیت علی (ع) و قرآن»، بی جا، پژوهشنامه علوی، نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۹.
- ۳۲) هادی منش، ابوالفضل، «۳۰ سخنرانی با الهام از ۳۰ دعای ماه مبارک رمضان به نقل از مبلغان»، قم: معاونت تبلیغ و آموزشهای کاربردی حوزه علمی قم ماهنامه مبلغان، نوبت چاپ اول، ۱۳۸۴.
- ۳۳) هیئت علمی، مجموعه الگوهای رفتاری امام علی (ع) امور اقتصادی، تهران، سازمان تحقیقات و مطالعات بسیج، نوبت چاپ: اول، ۱۳۷۵.